

70

DEO DUCE,
DISPUTATIO ACADEMICA,
DE
USU LAPIDUM
IN
HISTORIA,
QUAM,

*Consentiente Amplissima Facultate Philosophica,
Reg. Acad. Aboënsis,*

PRÆSIDE
**CAROLO FRIDERICO
MENNANDER,**

S.S. Theologiæ DOCTORE, & Scientiæ Natur. PRO-
FESSORE Reg. & Ord.

Publico bonorum examini modestè subjicit,

GUSTAVUS ALLENIUS,

SATACUNDA-FENNO.

**IN Auditorio Majore Die III. Octobr.
Anni MDCCCLII.**

H. A. M. S.

**ABOÆ, Impressit DIRECT. & Typogr. Reg. Magn. Duc.
Finland. JACOB. MERCKELL,**

Admodum reverendo atque praeclarissimo
UIRO,

**D.N. MAG. ANDREÆ
SALOVIO,**

*Pastori in Orivesi & Eräjärvi meritissimo, & ad-
jacentis districtus Praeposito accuratissimo, Patrono
multis nominibus colendo.*

Non mirum Tibi, Patrone propensissime, spero,
videbitur, quod hunc rudem & incomptum
ingenioli mei factum Tuo nomini inscribere non
dubitaverim. Factum id est ob favorem Tuum
singularem in bonas literas earumque cultores o-
mnes, qui in me etiam insignis jam diu ac exi-
mius est, multis ostensus & comprobatus benefi-
ciis. Ea certe est, Vir Admodum Reverende, in-
doles Tuorum in me meritorum, ut mihi neuti-
quam suppetat copia verborum, qua illis depra-
dicandis

dicandis sufficeret. Ne autem officio hoc meo
prorsus deesse videar, cum nulla alia suppetat
ratio huic explicando adfectui, specimen hoc Aca-
demicum Tibi, qua decet reverentia offero, lapi-
des nimirum aliquos, simplici tenuis ingenii cul-
tu instar tabulae votivae politos, adeoque sola of-
ferentis pietate commendabiles. Nullus autem du-
bito, quin humillimae & obstrictissimae mentis tes-
seram hanc Tibi dicatam eadem serena exceptu-
rus sis fronte, qua me semper amplecti soles. Mi-
hi nihil prius erit, nihil antiquius, quam Supre-
mum Numen assiduus implorare precibus, velit
Te, Admodum Reverende Vir, per annos bene,
multos sospitem & superstitem servare, in ecclesia
commodum & honoratissima familiae emolumen-
tum ac solatium.

Admodum reverendi & præclarissimi
NOMINIS TUI

cultor humillimus,
GUSTAVUS ALLENIUS.

VIRO

Plurimum reverendo atque præclarissimo,

D:N GUSTAVO
ALLENIO,

*Pastori in Cangasala & Cuhmalax meritissimo, Pa-
renti summa animi veneratione æternum colendo.*

Beneficia Tua, Parens Exoptatissime, plusquam
paterna, quæ omni loco omnique tempore,
expertus sum uberrima, tanta sunt, ut impares
omnino sint ingenii mei vires voluntatis desiderio,
illa condignis encomiis prosequendi. Tot etiam
sunt hæc Paterni Tui amoris indicia, ut eorum
vel numerum incanti mihi nec dies nec lingua
sufficeret. Tibi enim, Parens Exoptatissime, post
DEUM debeo, non solum quod viro, sed etiam
quod bene viro, quodque literis operam mihi
navare liceat. Sed sunt, ut dixi, merita in me
Tua omnia encomia superantia, adeoque eadem
silere satius duco, quam incomto verborum appa-
ratu obfuscare. Hæc ipsa tamen dum tacito pe-
ctore mecum volvo, non possunt non animum in-
timo

timo venerationis sensu persunderē. Dicim itaque
sapius vehementiori animi affectu desideratum iam
adesse summo pere lator, quo amorem Tuum plus-
quam paternum meamque perennaturam venerationem publice profitendi suppeditatur occasio. Ne
itaque officii mei prorsus immemor censear, quā
par est pietate rogo, permittas, Parens Optime,
chartaceum hocce munusculum in tenerrimi affectus
Et venerabundae mentis indicium Tibi dicatum esse. Suscipe, humillimus oro, eo, quo soles, placido
Et benigno vultu, lapides hosce, quos sub arduo ad Parnassi jugum itinere collegi. Suscipe illos ut
venerationis meae filialis nunquam obliteranda symbolum. Uti antea ita in posterum quoque fac ut
Parentem Indulgentissimum in Te experiar, in
cujus sinu cen portu tuto fortuna mea secure requiescere possint. Summum rerum moderatorem,
precibus compellabo indefessis, velit Te, Parens Indulgentissime, in illam aetatem, quae humani aevi
longissima est, saluum Et sospitem praestare, in ecclesiae CHRISTI, cujus saeculam gessisti curam,
emolumentum, Et in omnium, quotquot Tui sumus, solatium Et fulcrum. Haec est summa
votorum

PARENTIS INDULGENTISSIMI

obsequentissimi filii,
GUSTAVI ALLENII.

VIRO plurimum reverendo atque praeclarissimo,
Domino ANDREÆ FORSELIO,
Pastori parœciæ St. Michaëlis laudatissimo, Fautori
Avunculi loco honorando.

VIRO plurimum reverendo atque praeclarissimo,
D:n ABRAHAMO INDRENIO,
Pastori in Keuru laudatissimo, Fautori & Evergetæ
propensissimo.

Favor vester plane singularis, Plurimum Reverendi Vi-
reddit, Vobis non displiciturum institutum meum, dum
nomini Vestro dicatas consecratasque esse volo. Exigit hanc
nullo non tempore mihi praestita. Quoniam vero supra meas
quod vestra exaequaret beneficia, nihil aliud suppetit, quod
ut benigno suscipiatis vultu, ut obstrictissimae mentis teste-
per erit, ex intimis cordis recessibus vovere, velit Sum-
honoratissimasque Familias Vestras o-

NOMINUM

cultor obser-
GUSTAVUS

VIRO plurimum reverendo atque praeclarissimo;

D:n Mag. MICHAELI FORSELIO,

*Pastori in Euraâminne gravissimo, Fautori avunculi
loco honorando.*

VIRO plurimum reverendo atque praeclarissimo;

D:n LAURENTIO FORSELIO,

*Pastori in Ruovesi meritissimo, Avunculi loco
honorando.*

ri, erga omnes bonarum literarum cultores certiore me-
bas studiorum meorum primitias rudi Minerva conscriptas
grati animi testificationem incomparabilis Vestra benevolentia
vires positum est, aliquid in vicem reobstanti offerre,
rependam, praeter rudem & incomptam hanc opellam, quam
ram, perofficiose contendo. Quod reliquum est, meum sen-
mus universi stator, Vos, Plurimum Reverendi Viri,
innigena beare felicitate!

VESTRORUM

vantissimus,

ALLENIUS,

VIRO perquam reverendo atque clarissimo;

D:n MARTINO FLORINO,

*Pastori in Cangasala vigilantissimo, Fautori grata
mente honorando.*

VIRO perquam reverendo atque clarissimo,

D:n Mag. ISAACO FLORINO,

*Sacellano in Kuru meritissimo,
Avunculis quovis honoris cultu prosequendis.*

VIRO perquam reverendo atque clarissimo,

D:n Mag. NICOLAO WIDBOHM,

*Verbi divini Ministro in Cangasala dignissimo, Fauto-
ri semper honorando.*

VIRO reverendo atque praestantissimo;

D:n JOHANNI LANGHIELM,

Sacellano in Virdois vigilantissimo, Affini fidelissimo,

VIRO reverendo atque doctissimo,

D:n MATTHIÆ ANTONIO,

*Adjuncto Ministerii Cangasalensis diligentissimo, Fau-
tori & affini benevolo.*

IN signum gratitudinis & amicitiae, pagellas has Vobis, Fau-
tores optimi, offero & consecro, ob plurima favoris &
amicitiae indicia, quae mihi nunquam non exhibuistis. Pro
Vestra & Vestrorum incolumitate & flore vota ardentissima
nuncupaturus

NOMINUM VESTRORUM

cultor observantissimus,
GUSTAVUS ALLENIUS,

I. N. 7.

§. I.

Quemadmodum & necessitati, & utilitati, & jucunditati nostræ per regnum vegetabile & animale innumeris modis consuluit Divina bonitas; ita mineralium quoque, in cryptas & cellas subterraneas absconditæ gazæ varietate & amœnitate sua, non mente concipienda tantum sed in oculos incurrente, in admirationem sedulum magnalium Dei scrutatorem rapiunt, & plurimos simul usus mortalibus pariunt. Scilicet liberalitas naturæ non exteriori modo terræ faciem pulcherrime vestiit, sed etiam ejus interiora ornamentis & thesauris ditavit. Est minerale regnum reliquorum basis & sustentaculum; & licet gulæ nostræ immediate non inserviant mineralia, quam enim farinam fossilem (a) aliquoties credidit vulgus, marga fuit, nec nutritioni nec sanitati conducens, sed morbos potius vel mortem pariens, suppeditant tamen bellaria visu jucundissima; & sal, omnis cibi condimen-

A

(a) F. E. Bruckmanni *Epist. Itin. XV.* & J. F. Henckelii *Floræ Saturniz.* p. 557.

præsentibus vivis præceptoribus. Neque credibile est, potuisse columnam, utcunque lapideam, tempore diluvii inconcussam & illæsam perdurare, apertis omnibus abyssi fontibus & cœli fenestris; aut, si vel hoc concederetur, quod sub bellis crudelibus & exitiosis, quæ in Syria fuere gesta, quæque plurimas urbes & antiquitates devastarunt, hæc tamen columna, ad tempora usque *Josephi*, superstes manserit. Quod si factum fuisset, nec video, quo pacto tot alios scriptores hoc præterire potuerit. Fuisset etiam contra pietatem Sethianorum, divinæ providentiæ per ejusmodi molimina modum præscribere & diffidere. Ut taceam, inventionem scripturæ & literarum ante diluvium omni certitudine carere, quidquid de *Adamo* ceu primo inventore literarum *Freculphus*, *Svidas*, *Gotefridus Viterbiensis*, alique perhibeant, quam tamen gloriam alii vel *Setho* vel *Enocho* adjudicant. Columnæ etiam illæ octo quadratæ, quæ hodiernum in bibliotheca Vaticana aservantur, quibusque *Adami* & filiorum *Sethi* alphabetæ & literæ essent inscriptæ, jure censentur supposititiæ. Literarum quoque tanto minor primis hominibus erat necessitas, quo longior tum concedebatur vitæ usura, unde commode omnia scitu necessaria viva voce & per traditionem oralem cum sobole & posteritate poterant communicari. Hæc & alia argumenta fidem *Josephi* hoc in negotio convellunt. Quem tamen de columnis *Mercurii Aegyptii* locutum fuisse aliqui volunt, &, ne nimium his gentis suæ hostibus tribuere videretur, eas ad *Sethi* posteros retulisse.

§. III.

De fatis & mutationibus, quæ subiit globus noster terraqueus, testimonium etiam perhibere possunt lapides, adeoque circa historiam ipsius telluris non sunt elingves. Scilicet, exinde, quod ex diversissimi generis materiis, stratim & lamellatim jacentibus, constant montes multi, ut arenis, argillis, lapidibus tritis, saxis majoribus & quasi fragmentis montium aliorum, ex obliquitatibus & excavationibus eorum, ex dorsis & jugis montium in longitudinem procurrentibus idque plerumque versus austrum & boream; ex his, inquam, & aliis rationibus concludi solet, hæc omnia ortum duxisse & hodierna telluri strata fuisse superinducta in oceano quodam, alte super terram consistente & cuncta superante. Imprimis vero heic in censum veniunt, quæ magna copia effodiuntur, res petræfactæ. Originem harum a mechanicis causis, aut ludibunda principii alicujus architectonici natura, aut ovulis per aërem volitantibus, aut aura omnium regnorum seminali undique dispersa, repetere non licet; cum de stemmate suo ex vegetabili vel animali regno non relinquant dubitandi ansam. Circa modum vero & tempora, quibus hæc fatalis rerum mutatio contigerit, & tam peregrini hospites terræ nostræ habitabili fuerint inveci, in sententiarum abiri solet divortia. Successivæ tamen mutationes quæcunque, quæ telluris superficiei obtigerunt, non fuere pares tantis effectibus producendis, sed ad universale & simultaneum fatum referri debent. Qua enim alia ratio-

ratione filicinæ plantæ, nullibi quam in America crescere solitæ, aut conchylia non vicinorum marium, sed Indici Oceani incolæ, scelera etiam crocodilorum lapidea, in musæo *Speneriano* & *Linckiano* adservata, in nostras regiones eo quidem modo fuissent delata, ut vel in altissimis montium cacuminibus deprehendantur, vel ex puteis centenas aliquot orgyas profundis eruantur? Cum itaque de universali illo diluvio, cujus historiam reliquit nobis divinus scriptor *Moses*, testimonium perhibeant hæc in lapidibus obvia rudera, facile apparet, vel ex hoc capite in curiosorum scriniis esse asservandos lapides, licet illos colligere apud ignorantes, vel eos, qui tantum in pecuniâ vel agris congerendis amœnitates querunt, quique nihil utile judicant, nisi quod cibum & potum largiatur, inutile prorsus studium habeatur (c). Cumque res hæ petræfactæ interdum vegetabilia aut animalia exhibeant, hoc vero inter conchylia potissimum sæpe evenit, quorum prototypa nondum fuere detecta, quod botanicæ etiam & zoologiæ inserviat lithologicum studium, facile apparet. Occurrunt etiam in monumentis lapideis figuræ animalium & vegetabilium affabre humana opera sculptæ. Ita *Mabudel* (d) ex monumentis veterum Ægyptiorum figuras varias plantarum, ut *Loti*, *Colocasie*, *Perseæ* & *Mulæ*, perite eruit.

§. IV.

(c) H. T. Delius in *diatr. phys. de ruderibus, terræ mutationum particularium testibus possibilibus, pro diluvii universalis testibus non habendis*, §. 5.

(d) In *actis. R. Acad. Gallicæ eleg. litt. t. II. N:o XXXV.*

§. IV.

Apud Judæos olim familiare erat, in rerum gestarum memoriam lapides erigere. Unde in Sacro codice sæpissime fit hujus consuetudinis mentio. Solebant nimirum præci ævi homines illis potissimum materiis insculpere literas, quæ solidæ, & injuriis temporis quam minimum obnoxia habebantur, ne una cum fragili materia ipsæ concidere possent, aut facile deteri atque aboleri. Hinc metallo aut lapidi apices in secula duraturos incidebant. Morem illum in oriente olim fuisse receptum divus *Jobus* monstrat. Cum enim ad perpetuam posteritatis memoriam transmitti vellet sermones suos, pulcherrime crescente oratione vovet, ut in diuturnioribus his monumentis annotarentur. *Quis, inquit, mihi tribuat, ut perscribantur sermones mei? Quis mihi det, ut exarentur in libro, stilo ferreo aut plumbi lamina vel celte scribantur in silice?* (e) Hoc institutum, ut erectis solidioris substantiæ lapidibus insigniores eventus, & quæ par erat æternæ memoriæ consecrari, concrederent, servavit, ut diximus, populus Ebræus. Ita *Jacobus* in Mesopotamiam tendens, viso per quietem ingentis istius scalæ mysterio, lapidem unctum eodem in loco erexit, addita illi appellatione Bethel. (f) Quod prava quadam *κακογλία* imitatos fuisse Phœnices, & primo ipsum illum lapidem coluisse quem unxerat Patriarcha, deinde alios lapides unxisse & consecrassse, quos a Bethel ducto nomine Bætylia & Bætylos nominarunt, ostendit.

(e) *Job. XIX. 23.* (f) *Genes. XXIX. 18, 19, 22.*

ostendere satagit *Bocbartus*. (g) Idem *Jacobus* in reditu duo excitavit monumenta, unum foederis inter se & *Labanum* initi (h), alterum desideratissimæ *Rabelis*. (i) Ipsi Deo legem suam populo Judaico tabulis lapideis inscriptam, ut tanto minus posset intercideret, dare placuit (k). Et *Moses*, superato rege *Amalek*, in rei memoriam erexit monumentum, cui nomen indidit *Jehovah nissi* (l). *Josua* quoque, in recordationem transitus Israëlitarum per siccatum *Jordanis* alveum in terram promissionis, ex mandato divino lapides posuit (m). Ut plura non enumerem, statutam etiam illam, quam in memoriam sui paraverat *Absalon* (n), fuisse lapideam, plerique interpretum contendunt. Nec aliis gentibus antiquis, ut *Ægyptiis* & *Chaldæis*, ut de *Græcis* & *Romanis* jam nihil dicam, consuetudo illa lapideæ materiæ sensa animi imprimendi, displicuit. In *Tartaria* quoque varia lapidea monumenta *Strahlenbergius* (o) detexit.

§. V.

Sed quid opus est peregrinis ex oris adferre exempla usus lapidum historici, quorum plurima ipsa patria suppeditat? Si ullibi locorum, certe in septentrione,

(g) *Canaan*, libro II. c. 2. (h) *Gen. XXXI. 47.* (i) *Gen. XXXV. 20.* (k) *Exod. XXIV. 12.* (l) *Exod. XVII. 15, 16.* (m) *Jos. IV. 1. seq.* (n) *II. Sam. XVIII. 18.* (o) *Hist. Geogr. Beschreibung des Nord- und Ostl. theils von Europa und Asia/ p. 409, & alibi.*

trione, idem mos antiquitus fuit receptus & frequentatus, ut monumenta lapidea erigerentur, iisque adderentur inscriptiones, quas legere deberent posterī. Appositi nimirum fuere locis, ubi clarorum hominum cineres quiescunt, cippi sepulcrales; cuius consuetudinis non annales modo faciunt mentionem, sed ipsa etiā passim residua monumenta eam pleno ore loquuntur. Perhibet *Sturlesonius* (p) tam sub cremante quam tumultante ætate mortuos fuisse sub aggestis e terra tumulis sepultos, & vastas moles lapideas in memoriam eorum erectas. Et quamvis magna eorum saxorum pars, vel fortuitis casibus perierit, vel superstitionum aut male consultorum & incitā laborantium hominum culpa fuerit e medio sublata, supersunt tamen hodiernum tanto numero in Svecia, (Fennia enim consuetudinis illius & tumulorum sepulchralium nondum exhibere valuit ullum vestigium,) ut vix ulla repariatur regio, quæ monumentis antiquitatis hujus generis sit illustrior. Prolixior sane essem quam patitur instituti ratio, imo exitum potius sermonis nullum reperirem, si exponere aggrederer, quantum ex lapidibus illis musco & oblivionis situ obtectis luminis accenderint viri de antiquitatibus patriæ immortaliter meriti circa veterum in loca maxime dissita & varias orbis partes expeditiones & itinera, res gestas & fortitudinem bellicam, priscique seculi linguam, genium, mores & consuetudines. Nec desunt alii usus lapidum in rebus maximi momenti apud veteres Sveogothos. Ita reges apud lapides

B

Moren-

(p) In præfat. Chron. Norveg.

Morenses fuisse electos nemo ignorat. Erat etiam usu receptum, non judicia tantum exercere ad saxa circulari forma posita, quibus iudices infidebant, sed etiam alios solennes actus celebrare, ut robur & transacti negotii perpetuitas illo quasi symbolo indicaretur. Limitibus etiam, tam ipsius imperii, quam privatarum possessionum, constituendis, tuere lapides tam apud alias gentes, quam apud nos, jam olim adhibiti.

§. VI.

Solet illa esse monumentorum horum antiquorum ratio, ut supposititiis & spuriiis aliquando decipiantur etiam viri harum rerum peritissimi; quod *Athan. Kircher*o notum est haud raro accidisse. *Gronovius* quoque figuram monticolæ Saxonici ligneam sacerdotem veterum Germanorum *ispóðæggr*, vel bajulum ceremoniarum, judicavit, & æri incidendum, ut singulare antiquitatis monumentum, curavit (q). Ut ex nummis quoque exemplum addamus, moneta trium orularum ærea Gloriosiss. mem. Regis nostri *CAROLI XI.* aliquantum detrita & in Gallia inventa, a multis eruditorum Sevenensium numisma credebatur, & mirum in modum eo detorquebantur figuræ; inscriptio vero unius lateris *C. R. S.* verba: *Contra Romam sanguinariam*, vel *Christianos Romanos Sacrificate*, indicaret; aversæ partis literæ *I. Ö. R. S. M.* aliquam harum haberent interpretationem: *In Orbe Romano Sanguis Martyrum*, vel: *In Obedientia Regis Semper Manent*; vel: *Juvenes Offerte*

(q) *Tbes. Ant. Græc. T. III. Confer etiam Menckeni Charlataneriam eruditorum, p. m. 102. seq.*

ferte Religioni Sacrificium Magnum. Neque conjecturatum finis erat, antequam *Otto Sperlingius* errorem hunc in propatulo collocaret (r). Interdum etiam tales obveniunt antiquitatis reliquiæ, ut, quid sibi velint, ne *Oedipus* quidem extricare valeat. In harum numerum referri potest monumentum illud, ad quod in monte *Vindso* Lapponiæ nostræ visendum iter instituerunt *de Maupe-
tuis & b. Celsius* (s). Aliquæ porro ita sunt ambiguæ, ut varias interpretationes cum æquali probabilitatis specie pariantur. Talis est *jaspis* ille, quem exhibent acta R. Ac. Gal. Eleg. Litt. (t) cui insculptas figuras *Gallandus* sigillum Talismannicum in natiuitatem principis alicujus paratum iudicat; *Montfaucon* vero *Marcum Aurelium* referre credit; *Baudelot* denique vel monumentum pietatis privati alicujus erga Deos domesticos esse, vel *Caligulam* cum familia exhibere. Exemplum aliud ambiguæ lapidum expositionis suppeditant *Miscellanea Berolinensia* (u) ubi emblemata gemmæ cuidam ex cimeliarcho *Regio Berolinensi* insculptum optimi principis pace belloque virtutes indicare *J. C. Schottus*, *J. C. Vachterus* autem tyranni vitia exprimere credit. Nec desunt in historia patria variantium circa lapides & toto cælo sibi invicem oppositarum lectionum exempla. Sed licet genuinis monumentis lapideis aliquando immixta deprehendantur spuria, aliqua etiam explicari vix & ne vix quidem possint, alia

B2

dubiis

(r) *Vadskiärs & fue = Plads / pag. 18.* (s) *Historie de l'Academie Royale des sciences & belles lettres a Berlin, annés MDCCXLVII. p. 432* (t) *T. I. N:o LIII.* (u) *T. I. Cont. II. pag. 336. seq.*

dubiis interpretationibus sint obnoxia, supersunt tamen, quæ genuina sunt, & lucem omni historiæ accendentia, bene multa & innumera:

*Incisa notis marmora publicis,
Per quæ spiritus & vita redit bonis
Post mortem ducibus (x).*

§. VII.

Ut hoc ipsum, eundo per singulas historiæ species, exemplorum adducta copia, evincam, non patitur argumenti vastitas, quæ multa grandia jam implevit volumina; nec instituti mei ratio illud exigit, cui summa tantum capita aliqua attingere est constitutum. Primo itaque ad illustrandam religionem & cultum Deorum priscorum gentilium plurimum faciunt lapides, quibus Deorum imagines insculptas sæpissime cernimus. Ita in *Dactyliotheca Zanettiana*, quo nitidissimo munere REGINÆ nostræ AUGUSTISSIMÆ bibliothecam publicam nuper augere clementer placuit, occurrunt *Hercules* populea corona redimitus, *Apollo* cum cithara, & idem in *Parnasso* cum *Musis*, &c. In *Museo Kircheriano* *Jupiter* cum fulmine, & *Bacchus* hederaceæ coronæ ornamento insignis, obveniunt. Deorum nomina, de quibus tacent historiæ, aliquando lapidibus inscripta legimus, quale est *Endovellicus* (y). *Lappones* quoque lapideos Deos coluisse constat (z).
Sed

(x) *Horatii Carm. Libr. IV. ode VIII.* (y) *Acta R. Ac. Gall. eleg. litt. vol. II. n. XXXVII.* (z) *Schefferi Lapponia p. 106. & Högsströms Lapmarkernes beskrifning, p. 182.*

Sed non formas modo Deorum, verum etiam facta lapides exhibent. Ita *Europæ* raptum eadem Dactyliotheca fislit, & *Proserpinæ* urna musei Kircheriani. Ipsum cultum Deorum in iisdem expressum intuemur. Ita magnæ Deum matris pompa in gemma Zanettiana cernitur. Festum Apollini sacrum & altare Cybeles occasione taurobolii *Acta Acad. Reg. Paris. eleg. litt.* exhibent (aa). Aliud altare lapideum, idque veterum Cimbrorum, delineatum reliquit *Arnkjel* (bb). Tripodem marmoream Apollini olim dicatam museum Kircherianum conservat. Ut ex ruderibus veterum architectonicam generatim addiscimus, ita templorum quoque faciem inde colligimus. Quam multa porro ex inscriptionibus Diis dedicatis circa religionem veterum addiscere queamus, vel me tacente, nemo, qui vel e limine hæc studia salutavit, poterit ignorare.

§. VIII.

Antiquorum ducum & principum effigies sæpe quoque vel in marmore, vel lapillis pretiosis, in quibus coarctatur naturæ & artis majestas, expressæ cernuntur. Obvius ibi nonnunquam fit, inter alios Græcorum heroës, *Phocion*, vultus virilitate illa, qua cum prosperæ tum adversæ Atheniensium fortunæ par fuit. Jam oculos ad se rapit *Alexandri Magni* imago, in qua summa oris dignitas & majestas, oculorum fulgor, juventæ florentis succulentus vigor, reclinæ frontis decus, delicatum mentum, collum præpingue ac procerum, quæ

(aa) Vol. I. n. I. & Vol. III n. XXXVIII. (bb) *Eintrische Heydenreligion* / p. 232.

quæ veteres scriptores in adumbrando ejus vultu memorant. Alibi conspicitur *Julii Caesaris* corona laurea redimitum caput. jam oculos animosque summa voluptate perfundit vel *Augusti* vel *Titi* facies. Malorum etiam effigies posteris pernoscendas sistunt lapides, ut *Neronis* corpus tædum & maculosum, vultum pulcrum magis quam venustum, oculos cæcios & cervicem obesam (cc) *Bruti* quoque interdum spectanda exhibetur facies. Hanc aliquando marmori insculpere aggressus est *Michael Angelo*, sed in medio operere sublitit, & imperfectam reliquit; addita hac causa:

*Dum Bruti effigiem sculptor de marmore ducit,
In mentem sceleris venit, & abstinuit.*

Sed quid opus est multis? Pleni sunt libri, plena musea multa hujusmodi antiquitatis reliquiis; quorum museorum aliqua sunt, quæ sola integram fere seriem, non imperatorum modo, sed etiam familiarum augustarum, exhibere valent. Tale est *Vaticanum* & *Belvederense*, ubi inter innumera alia veteris ævi cimelia conspicitur statua *Herculis*, confecta ab *Apollonio* quodam Atheniensi, capite, pedibus manibusque truncata, ex qua tamen plus se circa sculpturam didicisse, quam ex omnibus integris, quas unquam conspexerat, confessus est *Angelo* (dd). In Viennensi rerum curiosarum asservatione trecentæ circiter antiquæ statuæ, partim ex ære,

(cc) Sveton. in ejus vita c. 52. Confer Dactylionthe-
cam Zanettianam, variis in locis. (dd) *Museogra-
phia Neickeliana* p. 86. seq.

ære, partim ex marmore paratæ, occurrunt (ee), & in Monachensi marmoreæ plurimæ (ff). Non vero facies modo principum & hominum illustrium nobis ita contemplandas sistunt lapides, ut *Sponnius* audeat contendere, plerorumque imperatorum Romanorum effigies nummis vel lapidibus impressas secundum regulas Physiognomicas vitis eorum, quas tradunt veteres historiæ, exacte congruere (gg); sed etiam facta eorum, triumphales apparatus, apotheoses &c. coram quasi contemplanda exhibent.

§. IX.

Quam multa circa historiam veterem nos edocere possint lapides, id uno alteroque exemplo porro est ostendendum. His integra historia apud Ægyptios erat insculpta; in lapidibus enim & marmoribus sacerdotes eorum, qui *ἱεργαυατῆς* dicebantur, quorumque erat officium, res gestas in commentarios redigere, figuris hieroglyphicis, quidquid eorum tempore evenerat, signabant; ex quibus etiam hauserunt ea, quæ, quoties consulti erant, de rebus antiquioribus aliis tradidere. Hinc dum *Herodotus* & *Diodorus Siculus*, quæ de rebus Ægyptiacis habent, dicunt se a sacerdotibus accepisse, facile apparet, magnam horum auctorum partem lapidibus deberi. Hujus generis stelæ nonnullæ Ægyptiæ figuris hieroglyphicis undiquaque exaratæ ab imperatoribus Romam transferebantur, & ibi adhuc manent

(ee) *Ibid* p. 129. (ff) *Chir-Bänerischer Atlas*, p. 296.

(gg) *Recherches curieuses d'Antiquité*, dissert. XXIV.

nent conspiciendæ. *Manethonis* fragmenta itidem lapidibus debuere originem. *Dionysius Halicarnassensis* ipse fatetur, eximiam historiæ suæ partem lapidum fide niti, quibus etiam ea accepta referenda veniunt, quæ de antiquis Græcorum temporibus habet *Pausanias* (bb). Arundellianum chronicon marmori incisum, quod sub initio superioris seculi ex *Paro*, maris *Ægæi* insula, auspiciis *Thomæ Howardi* Comitis in Angliam fuit translatum, chronologiam veterem Græcam plurium seculorum continet, a *Cecrope* usque ad Archontem *Diognetum*. Abbas quoque *Fourmontius* sub itinere erudito, quod cum *Sevino* instituit in Græciam & confines regiones, stupendam sane messem inscriptionum variarum lapidearum collegit. Athenis, præter figuras anaglypticas, plusquam septingentos literatos lapides eruit, lucem historiæ & chronologiæ priscæ accendentes, & in illis ipsas tabulas legum Atheniensium Sparta, cujus verum situm detexit, plusquam trecentas dedit. (ii) Circa regionum, populorum & urbium nomina & fata insignem plane notitiam suppeditant lapides, &, illis viam monstrantibus, ubi sitæ fuerint harum variæ, detegi potuit. Ita opera inscriptionum verus locus urbium *Viducassii* & *Curiosofitarum* est inventus (kk). Innumerarum, porro rerum,

(bb) *Conf. Humphridi Prideaux præfationem ad marmora Oxoniensia.* (ii) *Confer breviarium itineris istius in Actis R. Acad. Gall. eleg. litt. T. IV. n. XLIV.*
 (kk) *Ibid. T. I. n. LVI. LVII.*

rum, quæ vel ad rem militarem, vel ad pacis artes & instituta pertinent, cognitio lapidibus debetur. Informamur eorum ope de magistratibus majoribus minoribusque, honoribus, officiis, legibus, professionibus, ludis, quæ apud veteres viguerunt. Imprimis monumentorum lapideorum, quæ ad sepulcra & defunctorum memorias pertinent, innumera occurrit multitudo. (ll). Reliquias veterum linguarum conseruarunt nobis lapides, qualia sunt fragmenta inscriptionum in Hetrurica, Punica & Palmyrena lingua (mm). Priscorum quoque scribendi rationem nos edocent muti hi præceptores. Illius scripturæ generis apud Græcos, cuius lineæ ducebantur, uti boves in arando ducunt sulcos, quodque ideo *βασποφῆδον γράφειν* vocarunt, memoriam & exempla lapidibus & marmoribus debemus. Quod vero literaturam veterum Romanorum mirum in modum illustrent lapides, id vel ex *Cellarii* orthographia latina haurire possunt tirones. Ipsam denique veterum œconomiam ex lapidibus addiscere licet. Colligi inde potest notitia de ædificiis eorum tam publicis quam privatis, commerciis, artibus, vestiendi ratione & ornatu, lucernis, urnis, mensis, lectis, utensilibus, reliquisque rem domesticam spectantibus negotiis. Mensuræ antiquæ Romæ in capitolio marmori albo incisæ adhuc servantur. Sunt etiam viæ ve-

C

terum

(ll) Confer Gruteri *inscriptiones Romanas*, Sertorii *Ursati monumenta Patavina*, & alios *inscriptionum collectores*. (mm) *Act. sep. cit. Gall. T. I. n. XXXV*

terum lapidibus firmissimo opere stratae, & milliaria dimetiendis earum longitudinibus adhibita, ad nos usque conservata. Lapidēs quoque, quos pro Cerauniis vel fulminaribus vulgus venditat, non esse, nisi instrumenta vel bellica vel oeconomica, quae ante metallorum usum cognitum variis negotiis adhibebant prisca, post alios *Mabudel (m)* prolixè evincere conatus est.

§. X.

Multa quoque sunt, ne illam h'istoriae partem intactam planè relinquamus, in quibus rei veteri ecclesiasticae Judaeorum & Christianorum lapides fœnerantur lucem. Ita accuratam figuram candelabri, mensae panis propositionis & sacrarum tubarum, quae in cultu divino sub veteri fœdere adhibebantur, frustra quis determinare aggrederetur, nisi suppetias ferret monumentum marmoreum & arcus Titi triumphalis Romae, ubi horum instrumentorum formae exactissime delineatae adhuc exhibentur. Quod de duodecima legione fulminatrice, quae tota erat Christiana, narrant Christiani scriptores, illam nimirum, dum *Marcus Antonius* in bello Germanico cum toto exercitu siti erat periturus, precibus pluviam a cœlo impetrasse, ita stabilit columna triumphalis, quam post felicem reditum idem imperator, licet ipse gentilitiis sacris deditus, Romae erexit, ut paganis aut atheis vix ullus relinquatur contradicendi locus. Manent enim in eadem columna ad hunc usque

que diem integri, inter alias imagines, milites legionis hujus, genibus flexis orantes, & cruces, religionis Christianæ insignia, in scutis suis gerentes. Et quemadmodum gentiles, quibus vitæ melioris spes vel nulla, vel ambigua, in sepulchris tamen suis ornandis erant multi, ita Christiani, qui norunt sepulchra sua esse בית חיים, *domus viventium*, ut Hebræis fuere appellata, & κοιμητήρια, *dormitoria*, ut Græcis Christianis dicebantur, quique plena mentis fiducia verba *Prudentii* sua facere possunt:

*Quidnam sibi saxa cavata
Quid pulchra volunt monumenta;
Res nisi quod creditur illis
Non mortua sed data somno?
Hoc provida Christicolarum
Pietas studet, utpote credens
Fore protinus omnia viva,
Quæ nunc gelidus sopor urget.*

Ita hi, inquam, circa monumenta sepulchralia erigenda inde ab initio Christianismi fuere occupati. Suppeditat horum magnam copiam Roma imprimis subterranea. Ut enim hæc urbs olim heroum suorum statuis, debellatarum provinciarum triumphis, ac hostium trophæis pariter ac spoliis cumulata & nobilitata fuit, ita eadem triumphalibus martyrum titulis & subterraneis Christianorum castris illustris est reddita. Protracta nimirum sunt ex cœmeteriis illius antiqua Christianitatis vestigia plurima, & lapides, quibus

aurea Christianorum gesta non minus quam lutea eorum sepulchra indicantur, ex quibus quoque plurima circa ecclesiæ faciem primam ritusque tum observatos addiscere possumus. (oo). Cautela tamen opus est circa hæc monumenta, cum genuinis spuria quandoque Pontificiorum superstitiola pietas intermiscere soleat.

§. XI.

Ut de historia denique literaria verbum addamus, in virorum literis illustrium, quorum scripta non intereunt, imagines quoque tempori & oblivioni jus denegant lapides, & eosdem quasi redivivos & spirantes nobis conspiciendos præbent. Ita, ut innumera alia exempla taceamus, in palatio Florentino *Ciceronis* & *Senecæ* (pp), & in capitolio *Diogenis Platonis* & *Socratis* marmorea capita antiqui operis conspiciuntur (qq). Venetiis epigramma verus marmori incisum poetæ *Anacreonti* asservatur, & Patavii elegantissimum *T. Livii* monumentum (rr); cui, præter veterem inscriptionem, addita est alia recentior:

Ossa

*T. Livii Patavini unius omnium
Mortalium iudicio digni cuius
Prope invicto calamo invicti P. R.
Res gestæ conscriberentur.*

Monu-

- (oo) Confer Onuphrii Panvinii *librum de cæmeteriis*, & Pauli Aringhi *Romam Subterraneam*. (pp) *Neickelii Museographia* p. 38. (qq) *Ibid.* p. 102. (rr) *S. Ursati monumenta Patavina*, p. 27.

Monumenta lapidea recentiora, eaque vel re-
gibus erecta, quale est Parisiis *Ludovici XIV.* statua
equestris, & Imperatoris Russorum *Petri I.* ad a-
quas Spadanæ monumentum marmoreum, vel
viris aut bello aut pacis artibus literisque illustribus
constructa, vel recordationem eventuum memorabi-
lium conservantia, in quibus est statua funesti Lon-
dinenſis incendii Anni 1666. memoriæ perpetuandæ
dicata, hæc omnia brevitatis studio intacta plane
relinquimus.

§. XII.

Ut, non fatis præviſa rei difficultate, præſentis
hujus argumenti pulchritudo & grata facies miram
animo voluptatem primo fecit, ita, dum jam mecum
reputo, quam manca & imperfecta omnia ſint re-
linquenda, parum abeſt, quin me pœniteat ſuſcepti
laboris. Antequam tamen colophonem opellæ impo-
no, ne in patriam ingratus videar, monumenta la-
pidea Fennica non ſunt plane intacta relinquenda.
Diximus ſuperius §. V. non comparere in hac regio-
ne cippos Runicos & colles ſepulchrales; rudera
etiam diluvianorum, quæ ſubminiſtrant petræfacta,
oppido pauca hætenus comparuere veſtigia. Poſt
introducſam religionem Chriſtianam mos lapides li-
teris & figuris excavandi etiam heic invaluit. Jacet
in ſacrario templi Rändämåkenſis lapis ſepulchralis,
facile omnium in hac regione antiquiſſimus, cui in-
ſculpta eſt ſtilo veteri hæc inſcriptio: *A:o milieſimo
ducenteſimo XV. obiit Ingregerdis uxor quondam Petri.*
Ut hæc hodie difficulter, ita reliqua plane non legi
poſſunt, nam, ut canit *Auſenius:*

Mors

Mors etiam saxi marmoribusque venit.

Servatur in eodem templo, ut hoc in transitu addamus, calix sacris usibus dicatus, cui literis excavatis, quod omnino ætatem reformationemque *Lutheri* anticipare, & ad seculum XIII. vel XIV. referendum esse videtur, inscriptus est versus:

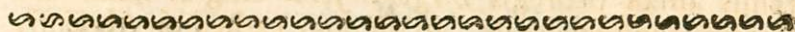
De vera vite fert hoc vas pocula vite.

In templo Nousensi affabre exsculptum *S. Henrici* sepulchrum visitur; & muro arcis Tavaastburgensis affixa proregis *Birgeri Ferl* effigies haud ita pridem conspiciebatur. In templo cathedrali Aboënsi, ab introitu chori arma viri cujusdam nobilis marmori oblongo insculpta & muro inserta cernuntur, in quibus par brachiorum ære munitorum, una cum cruce gemina decussatim posita repræsentantur; gallerus vero episcopalis cassidis loco illis est impositus. In muro autem arcis Aboënsis interiori novem cordium forma lapidi impressa videri potest. Comparent etiam in Fennia monumenta sepulchralia plurima, eaque vel simpliciora, & lapide uno quadrato obtecta, quale est *Uloæ Joh. Messenii*, & alibi aliorum; vel etiam pretiosi & elevati sculptilis operis, inter quæ eminent in Aboënsi basilica *Tottianum* & *Stålhandskianum* dormitorium, & *Flemingianum* iu templo Virmoënsi. Sed manum de tabula; cum vel ex lapidibus hisce meis, utcunque paucis, & per meam tenuitatem vero suo destitutis nitore, patescere crediderim, historiam, quæ quidem libris & scriptis potissimum nititur, quæque ex nummis, illa

illa lapidum progenie, multum lucis acquirit, etiam
faxis ipsis & marmoribus insigniter locupletari, ut-
pote quorum ope multa ex veneranda antiquitate
illæsa & ab interitu vindicata ad nos pervenerunt,
eaque sincera & incorrupta autographa, nullis in-
terpolationibus, criticorum conjecturis & ineptis in-
terdum emendationibus mutata,

S. D. G.

TIL HERR AUCTOREN.

PÅ witter lärdoms bzan, der snillet bör uplifwas,
Der dygden spiran för, och laster stå i bann,
Der fins wäl mycket folek, som hwarje ämnen drifwa,
Som uti dyrd och lof helt tästa med hwarann.

Bland dem så kunna de ett samhällds prydnad öka,
Som med sin tanka gå i hedna mörkret fram,
Och uti äldrens boo the minnes-runor söka
Der dygden riftat in sin' Hieltars lof och Namn.

The minnes-märcken stå mot ödets hårda lagar;
The achta wansklighet som idel strå och snaas;
Ei kan nå'n afwunds hand forkorta deras dagar,
De trotsa tidens hot, och lyckans blinda raas.

The wisa, at wår Nord med skiål har alltid skrutit
Sig alstrat Hieltar fram, som träffat dygdens mähl.
De Seger-Krantzar, som dem dygden sammanknutit,
Sielt ähran präglat i odödlighetens stahl.

The

The gie ett digert ljus, en outhärlig nytta

De bringa os, enär wi blade tidens book.

The wisa ut den wäg, som Mars sig fordom flyttat,

Då många länder han lagt under Nordens ook.

MIN WÄN, om detta alt ha'n I rätt moget skrifwit,

Des Nyta skildrat af med konst och idog siär.

EHRT snille tålkas af det ämnet som I drifwit;

Hwarför och Pallas EHR en heders-lön tilrer.

EHR lefnad Himmelen med allskiöns godt bekröne,

För det I städse ha'n följt dygd och wishets spår;

EHR möda och EHR slit med frukter rikt belöne,

Och, som I önsken sielf, stads sälle EDRA ähr;

AF

NIC. MALM.

VIRO JUVENI,

Pereximo atque Præstantissimo

Domino GUSTAVO ALLENIO.

Vinculum illud amicitiae, Vir præstantissime, quod nos a prima nostra familiaritate intercessit, facit, ut ego quidem majori, quam alii & jure & voluptate ob felices hos Tuos labores animo sum lætissimo. Est hoc specimen Tuum elegantissimum, de Usu Lapidum in Historia; in quo perquam arduo negotio haud absimilis videris esse monticolis, qui indefessa cura & assiduo labore cavernas montium perquirentes vi ignis & ferramentorum excisas mineras in lucem protrahunt, eas liquant & in nitida metalla convertunt. Ita Tu solertis ingenii lima pristinum nitorem monumentis antiquis lapideis restituis, eorumque usum in historia lætissime patere ostendis. Monticolis ex labore suo questus est haud raro uberrimus; Tibi honoris fructum egregia Tua opera offert; quem Tibi ex animo gratulor, simulque voveo, ut DEI T. O. M. putum & in his & in aliis pulcherrimis conatibus Tuis personificas benignum, utque omni prosperitate per longam annorum seriem fruaris!

ISAACUS H. UDDMAN.

Ostrobothniensis,

* * * * *